

KLIC TRIGLAVA

- RAJAKOWITSCHEV ŠKANDAL
- PO PETDESETIH LETIH
- "OPRAVIČILO ZA SLEHERNO LUMPARIJO"
- ODPRTO PISMO V LJUBLJANO
- UGRABLJEN V TRSTU

342

NOVEMBER 1967

Pisma uredniku

ČRNO-BELA PRISEGA

G. urednik! V pretekli številki KT ste objavili dolg članek g. Andreja M. Glušiča "Črno-bela prisega", s katerim je odgovoril na moje pismo v KT 338. Hvaležen sem mu za nekaj novih podatkov, zlasti v zvezi z domobransko prisego. Čudi me pa, kako je na podlagi moje splošne opombe o črno-belem razlaganju prisega prišel do zaključka, da sem za razpad Jugoslavije odn. za odcepitev Slovenije od Jugoslavije. Poldrugo stran je uporabil za argumente, ki so jasni in še stokrat uporabljeni. Strinjam se, da se jih je treba od časa do časa spomniti, ker maloštevilni separatisti izkoriščajo težave v Jugoslaviji, kadarkoli to morejo - ne glede na čigav in za čigav račun. Toda to z mojim pismom uredniku v KT 338 nima nobenega opravka.

Zanimivo je, da g. Glušič trdi, da nas je prisega vezala do 7. maja 1945, "tudi potem, ko nas je kralj izdal". Po moji logiki, če smo prisegli kralju, potem bi morali poslušati njegove ukaze. A njegov ukaz v septembru 1944 je bil, da se pridružimo Titovim partizanom ali pa postanemo izdajalci. Tega ukaza kralj ni nikdar preklical. G. Glušič pravi, da nas je prisega vseeno vezala, "saj nam je ostalo najdražje - domovina" - t. j. drugi del prisega. To ni logično. Prisega ni mogoče tolmačiti polovično, kot je nekomu všeč. Če pa smo kraljev ukaz, naj se pridružimo partizanom, odbili iz političnih razlogov, potem je vprašanje, kdo je izdal domovino - kralj ali mi? Mi smo očitno prisego prelomili - zaradi domovine! Tisti, ki je ni prelomil, je šel k Titu. A tisti, ki jo je prelomil, še preden ga je kralj pozval, naj se pridruži Titu, se je lahko samo v pest smejal. Tam, kjer je bil Hitler, ni bilo Boga. Tudi tam, kjer je bil Tito, Ga ni bilo.

Enako zanimivo se mi zdi, da g. Glušič pravi, da prisega ni bila vezana na demokratični režim od 1918 do 1929 in tudi ne na takozvano diktaturo od 1929 do 27. 3. 1941. Zakaj "takozvano diktaturo"? To je bila diktatura in vsi oni, ki so delali proti njej, so bili tretirani kot če bi bili sovražniki države. Številne konfinacije to potrjujejo. Nobena prisega ne more vezati državljane na obstoječi notranji red. A to je bilo ono, na kar sem v svojem pismu mislil. Borbo za notranjo demokracijo proti partijskim ali dvorskim diktaturam, katero bi zatirala bodisi vojska bodisi policija v imenu "kralja in domovine" ali "partije in domovine" ali "socializma in domovine" ali "vere in domovine" - ne more preprečevati nobena prisega.

Poslance v dunajskem parlamentu so torej samo puške podivjane soldateske ustavile, da niso šli dlje v Majski deklaraciji in - izvršili veleizdajstvo. Z drugimi besedami: ustrašili so se (kar pa ne pomeni, da so bili strahopetci!). Toda kot pravi g. Glušič, J. E. Krek in nekaj

dalmatinskih poslancev je vseeno hotelo združitev s Srbijo, a to je bilo očitno izdajalsko početje - v avstrijskih očeh, ne naših, kajpak (mislil sem, da bo g. Glušič to smatral kot samo po sebi umevno).

Nerodno pa je dajati za primer Slovenca, ki je bil v Jugoslaviji predsednik vlade, kot dokaz naše enakopravnosti v prvi Jugoslaviji. Ker sem bil takrat šele štiri leta star, me bo g. Glušič morda popravil, če trdim, da je dr. Anton Korošec postal predsednik vlade samo zato, ker so bili Srbi po Radičevem umoru v skupščini politično nezreli, da bi sklenili mir s Hrvati, pa se je dr. Korošec dal pregovoriti, da s prevzemom predsedstva potisne vprašanje v ozadje. Ali je bilo to modro, je še danes sporno.

Bilo bi politično nezrelo, da bi vztrajali pri neki kombinaciji zato, ker smo se v preteklosti zaleteli iz zanosa in idealizma - torej iz gole lojalnosti. Rešitev smo iskali v Jugoslaviji. Mislim, da jo še iščemo. Toda vprašujem se, kak pritisk je bil potreben, koliko časa je bilo potrebno, da ideja centralizma in unitarizma zgine s pozornice. Samo evolucija - in to ne ravno mirna evolucija - je privedla do tega, da tudi g. polk. Glušič, upoštevan častnik bivše kr. jug. vojske, sedaj poziva k združitvi za "jugoslovansko konfederacijo z veliko svobode" - v kateri očitno kralj ne bo igral nobene vloge, vsaj ne v Sloveniji.

Na koncu bi še rad rekel, da se ne strinjam z g. Fabiančičem v pismu uredniku v zadnji številki KT. Emigrantske prilike se ne bodo prav nič poslabšale z debato o preteklosti, lahko pa se zboljšajo, zlasti če se debata vodi z namenom, priti stvarjem do dna in se pri njih nekaj naučiti - to je na akademskem nivoju. Iz te debate se lahko nekaj nauči tudi narod doma, ki nima pravice debatirati vprašanja naše narodne politike pred, ne med in ne po vojni (a najmanj te zadnje). Čim bolj si bodo Slovenci na jasnem, kaj je bilo narobe v preteklosti in to ne od 1918 do 1941, ampak od 1918 do 1967, s tem večjo gotovostjo si bodo gradili boljšo bodočnost. Cenzura in enostranska debata (politični monolog, ki je zlasti v praksi v domovini) koristi samo neiskrenim narodnim "voditeljem" in politikantom, ki bi še vedno radi vodili politiko za zaprtimi vrati - računajoč na nevednost in naivnost ljudi.

ALOJZ ZUPAN.

DACHAUSKI EPILOG

G. urednik! Glušičev Dachauski epilog (KT 337) me je - čeprav sem bil v tistih hudih letih komaj šestletni otrok - sila pretresel. Zaključki so vsekakor pretresljivi, ko v nekaj skopih besedah razkrije vso bolečino človeka idealista, ki je na lastne oči videl, kako so bili tisoči in tisoči prevarani v svojih upih po svobodi. Hvaležen sem mu za besede, ki jih je zapisal v svojem članku.

SAŠA RUDOLF

LONDON, 11. NOVEMBRA 1967.

LETO XX. ŠTEV. 342.

HOP, CEFIZELJ

KDO BI SI MISLIL, da se bomo kdaj norčevali iz nesposobnosti policije socialistične Jugoslavije! Vsi vemo, da pod socializmom šepa gospodarstvo in da škriplje uprava od prehude birokracije. Vsi se norčujejo iz tega. Toda policija! Vseh petdeset let od slavne oktobrske revolucije dalje je bila policija najučinkovitejši organ vsake socialistične oblasti. Pod Ježevim in pod Berijo, pod Rankovičem in Stefanovičem je policija gradila socializem na strahu in trepetu ljudstva ter na kosteh tistih, ki se niso uklonili. Z grozovito sposobnostjo je izsiljevala priznanja. S peklensko sposobnostjo je pobijala politične nasprotnike. Pošteni ljudje so se je na daleč izogibali. Ni vzbujala spoštovanja, ampak sovraštvo. A norčeval se iz nje ni nihče.

Zdaj pa na lepem postopi z vojnim zločincem kot butalski policaj s Cefizljem. Tolovaj, ki je ušel piranski milici (gl. poročilo v Mesecu) je obtožen zločinov, o kakršnih se Cefizlju še sanjalo ni. Išče ga nizozemska vlada kot vojnega zločinca, ki je preganjal Žide in bil sokriv množičnih umorov. In ta vojni zločinec je ušel policiji v socialistični Jugoslaviji, ki se na vsa usta pritožuje, da v Zapadni Nemčiji ne preganjajo nacističnih zločincev. Ušel je v socialistični Jugoslaviji, kjer so neobrzdane nasilju Udbe šele lani ob Rankovičevem padcu nekoliko pristrigli peroti. Ušel je v deželi, kjer še zmeraj zapirajo ljudi, ki mislijo z lastno glavo.

Mar je res Udba nesposobna, da bi se ukvarjala z resničnimi zločinci? Mar so njene žrtve res predvsem ali samo dostojni občani, ki so prepošteni, da bi skrivali svoje mnenje? Zaprli so Rožanca, neškodljivega pisatelja in umetnika. Zaprli so Mihajlova, neškodljivega profesorja. Zaprli so ju, ker sta odkrito povedala, kaj mislita. Preganjanje takih ljudi je delo za Upravo državne varnosti! Uboga država, če je v nevarnosti zaradi pesnikov in pisateljev in profesorjev! Uboga država, če se boji poštenega in odkritega mnenja! Govoriti pošteno in odkrito je zločin samo v družbi takega kova, kot je bila nacistična, ki je rodila Eichmana in Rajakowitscha. Mar po dvajsetih letih režima jugoslovanških komunistov ni res čisto nič sram pred domačini in pred tujci, da se ukvarjajo s tako umazanim poslom?! Kaj bo šele pisala o njih zgodovina!

Pri tej sramoti za socialistično družbo in Jugoslavijo je edina olajševalna okoliščina le dejstvo, da so časopisi za pobeg javno kritizirali milico in sekretariat za notranje zadeve. Toda za nujne posledice te kritike še ni bilo slišati. Nikogar še niso odstavili in nihče ni odstopil. Zakaj ne? Ali je bila nerodnost ob

aretaciji Rajakowitscha morda naklepna ?

Nobenega dvoma namreč ni, da sled vodi naravnost v Zvezni sekretariat za notranje zadeve v Beogradu. Od tam so poslali prvo brzoglavno sporočilo v Piran petdeset minut po uri, ko naj bi bil Rajakowitsch že zapustil Jugoslavijo. In še takrat niso izdali zapornega povelja, ampak le nalog, naj Rajakowitschu odvzamejo potni list in ga posvare, naj ne zapušča Pirana. Na ta način so ga zelo obzirno posvarili, naj pobere šila in kopita, ker ga bodo sicer zaprli. Povelje za aretacijo pa je sledilo po nič več in nič manj kot 22 urah. Tudi če upoštevamo ponedeljskega mačka v zveznih uradih, se le zdi neverjetno, da bi jim odločitev vzela toliko časa. Saj morajo biti v takih uradih dežurni uradniki, ki v nujnih in kočljivih zadevah lahko takoj stopijo v stik s pristojnim predstojnikom. In nazadnje vendar Nizozemska ni policijska država stalinističnega kova, ampak bi tudi vojnemu zločincu sodila pravično in pošteno. Zakaj tako odlašanje na zahtevo Nizozemske, če so na primer mirne duše tebi nič meni nič priprli angleškega državljana zaradi prometne nesreče, čeprav fant - mlad študent - brez potnega lista ne bi nikamor ušel.

NASERJU NA LJUBO

Zelo močno domnevamo - in na Holandskem so podobnega mnenja - da jugoslovanske oblasti Rajakowitscha niso hotele aretirati. Razlogi za domnevo izhajajo iz jugoslovanske zunanje politike. Aretacija Rajakowitscha bi povzročila precej hrupa (kot ga je povzročil njegov beg). Torej bi Arabci zvedeli, da so v Jugoslaviji zaprli nekoga, ker je pobijal Žide. Židje v Izraelu pa so - po arabskem in uradnem jugoslovanskem mnenju - trenutno najbolj nevarno orodje imperializma. Titov prijatelj Naser bi jih rad pobil vse od kraja. Kako naj torej Jugoslavija zapira pobijalca Židov, če se hoče prikupiti Arabcem?

Vse kaže, da je titovska načelna politika prelomila še eno načelo in to tisto osnovno "Smrt fašizmu". Če gre za državniške podvige globalne politike, si misli Tito, naj živi tudi fašizem. Vsekakor pa naj žive razbojniki, ki so pobijali v njegovem imenu.

ZAČARANI KROG

FRANE BARBIERI, dopisnik beograjske 'Politike', se je v dolgem članku, ki ga je objavilo tudi ljubljansko 'Delo', razpisal o "metodah političnega podzemlja" - v mislih je imel predvsem Rankovićevo skupino, ki širi gorostasne govornice na račun pok. Borisa Kraigherja. Tako da je prišlo do spora dedičev glede njegove zapuščine, ki da je bila naložena v švicarski banki in je bila vredna med 40.000 in 5.000.000 dolarjev, katere da je tja vplačala v Kraigherjevo korist ameriška CIA. Barbieri pravi, da je ljubljansko občinsko sodišče ugotovilo, da je Kraigher zapustil nekaj nad 35.000 novih dinarjev in ničesar v nepremičninah.

Zdaj bo kmalu leto dni od Kraigherjeve smrti in precej mesecev, odkar je sodišče razpravljalo o zapuščini. In vendar govoric ni konca. Vzrok je čisto jasen, pa če ima vmes svoje kremplje Ranković ali ne: ljudje nimajo zaupanja v nepristranost sodišč in zato noben pravdorek ne bo imel tiste moralne in stvarne veljave, kakor ju ima v demokratični družbi. Če je pristranost in odvisnost sodišč očita v političnih procesih, potem je režim sam kriv, če državljanji z istim vatlom merijo, kadar gre za nepolitično zadevo. Sodnikom ne verjamejo - amen!

UREDNIŠTVO

PETDESET LET

V dneh od 4. do 8. septembra se je vršil v zahodnem Berlinu mednarodni simpozij - PETDESET LET SOVJETSKE ZVEZE. Teh razgovorov strokovnih preučevalcev Sovjetske zveze in dežel srednje-vzhodne Evrope iz vseh delov sveta se je kot član ameriške delegacije udeležil tudi profesor Ciril Žebot, ki je konferenci predložil razpravo o vplivu tekočih gospodarskih reform na evolucijo k detotalitarizaciji komunističnih sistemov.

★

V Sovjetski zvezi in drugih državah pod vlado komunističnih režimov slavijo to jesen 50-letnico Oktobrske revolucije, iz katere so ti režimi izšli. Petdesetletnico slovesno praznuje tudi partija v Jugoslaviji, čeprav je leta 1948 bila izobčena iz mednarodne komunistične skupnosti.

"Oktobrska revolucija" leta 1917 je dejansko bil državni udar proti prvi demokratični vladi v Rusiji nekaj mesecev po njenem nastanku. Udar je uspel po naključju sovpadanja treh izrednih okoliščin: razpadanje ruske fronte in za ledja v prvi svetovni vojni, pravočasni prihod Lenina v Petrograd in neverjetno oklevanje Kerenskijeve vlade.

Boljševškemu udaru v Petrogradu je sledila večletna državljanska vojna. Po konsolidaciji boljševiške oblasti leta 1921 je Lenin uvedel "novo ekonomsko politiko", da reši Sovjetsko zvezo gospodarskega póloma, v katerega jo je pahnil totalitarno-kolektivistični poizkus "vojnega komunizma". N.E.P. je oživil zasebno gospodarstvo v kmetijstvu, obrti, mali industriji in trgovini. Seveda je to bil le oportunistični prehod k poznejši popolni kolektivizaciji kmetijstva in državni centralizaciji vsega gospodarstva po Leninovi smrti. Leninov naslednik Stalin je ohranjal ta totalitarni sistem boljševiškega režima z brezprimerno strahovladno. Njegov cilj je bil iz Sovjetske zveze napraviti industrializirano in vojaško nadmočno trdnjavo komunizma v svetu.

Da bi Hitlerja odvrnil od napada na Sovjetsko zvezo in ga zapletel v vojno z Zahodom, je Stalin avgusta 1939 sklenil z nacistično Nemčijo pogodbo (Molotov-Ribbentropp pakt) o četrti delitvi Poljske. Tako je začela druga svetovna vojna, ki naj bi po Stalinovih računih bila izčrpala Zahodne demokracije in Nemčijo in s tem omogočila Sovjetski zvezi končno zavojevanje sveta. Ko bi zahodni zavezniki ne bili "pozabili" na nacistično-boljševiški začetek druge svetovne vojne in bi po nemškem vpadu v Sovjetsko zvezo junija 1941 ne bili prišli Stalinu brezpogojno na pomoč, bi druga svetovna vojna bila morda zapečatila usodo obeh njenih začetnikov - ne le Hitlerja in nacističnega rajha, temveč tudi Stalina in boljševizma.

Namesto tega pa je brezpogojno in vztrajno zahodno zavezništvo Stalinu ob koncu vojne omogočilo še zasedbo in nasilno boljševizacijo srednje-vzhodne Evrope. Toda Stalinov spor s Titom leta 1948 je v ta povojni sovjetski imperij zgodaj zasejal seme notranjega razdora. Po Stalinovi smrti je prišlo do "destalinizacije" v Sovjetski zvezi sami in do resnih izbruhov uporništv na Poljskem in Madžarskem.

Stalinovi nasledniki so bili prisiljeni omehčati Stalinove patološke metode nasilja in ustrahovanja. Morali so začeti rahljati tudi centralistično upravljanje totalitarne države in gospodarstva. S tem so tudi v Sovjetski zvezi in drugih deželah zavojevanje vzhodne Evrope nastale razmere podobne onim, ki so se že prej bile razvile v Jugoslaviji kot posledica njene izključitve iz Kominforma leta 1948. Te notranje težave in spreminjanja so otopile tudi napadalnost sovjetske zunanje politike in pospešile odtujitev komunistične Kitajske od sovjetskega in evropskega komunizma.

Poslej so komunistične partije v svetu razcepljene in oslABLJENE. Vkljub temu pa vsi komunistični režimi, partije in frakcije še vedno podpirajo "narodno-osvobodilno" borbo v Vietnamu. Toda z izjemo Kube so podobna nasilja drugod po svetu doslej bila neuspešna, posebno še v Indoneziji in Ghani, kjer so se razmere za nasilno boljševizacijo zdele najbolj ugodne.

Podoba je torej, da je razdobje nasilne boljševizacije sveta zaključeno. Namesto tega postavlja petdesetletnica Oktobrske revolucije vprašanje bodočnosti komunističnih režimov v deželah, ki so bile nasilno podvržene komunistični oblasti po prvi in drugi svetovni vojni.

Kaka je bodočnost teh dežel? Bodo komunistični režimi končali v razkroju in uporih ali pa se bodo postopoma razvili v netotalitarne oblike vladavin? S temi vprašanji se bavijo strokovnjaki, ko ob petdesetletnici Oktobrske revolucije izmenjujejo svoje izsledke o zgodovini in sedanjosti ter poglede na bodočnost Sovjetske zveze in drugih dežel pod partijsko oblastjo.

Uvodoma omenjeni berlinski simpozij, kjer se je zbralo okoli šestdeset strokovnjakov iz Evrope, Azije, Afrike in Amerike, si je bil edin v osnovnem zaključku, da, čeprav seveda ni moč izključiti razkroja ali nasilnega konca obstoječih komunističnih režimov, je vendarle treba preučevati zametke in možnosti evolucije iz partijske totalitarneosti v smeri detotalitarizacije. Mnenja pa so bila deljena tako glede že ugotovljenih dosežkov te evolucije kakor glede njenega nadaljnega poteka.

V sklopu raznih modelov možne evolucije, ki je o njih razpravljajal berlinski simpozij, je pisec tega sestavka na simpoziju razvil naslednjo osnovno strukturo evlucijskih možnosti in verjetnosti.

Vsi obstoječi komunistični režimi so prišli na oblast na tak ali drugačen nasilni način v zvezi s prvo ali drugo svetovno vojno, začeni z Oktobrsko revolucijo. Pod vodstvom ali po vzgledu Moskve so vsi komunistični režimi razvili bistveno podobne totalitarne sisteme, v katerih je vse važnejše družbeno odločanje bilo nasilno osredotočeno v mono litnem političnem središču avtoritarnega partijskega vodstva. Poleg tega pa je do Stalinove smrti partijsko vodstvo v Moskvi vsiljevalo svojo voljo tudi partijskim vodstvom v drugih državah.

Po drugi svetovni vojni so tri dogodki oz. odločitve vnesli v totalitarne enoličnost komunističnih režimov važne spremembe, ki jih je moč tolmačiti kot začetke neke še neizoblikovane evolucije v smeri detotalitarizacije. Prvi tak dogodek je bila izključitev jugo-partije iz Kominforma, ki je poleg zrahljanja enotnosti svetovnega komunizma povzročila tudi začetek notranjih sprememb v komunističnem režimu Jugoslavije. Leta 1953 je nenadoma umrl vesoljni komunistični avtokrat Jožef Stalin. Njegova smrt je pospešila odtujevanje in osamosvajanje še drugih komunističnih režimov in povzročila domačo "destalinizacijo" v Sovjetski zvezi sami. Ne kako od leta 1964 naprej pa smo priča postopnemu uvajanju globljih in razsežnih "gospodarskih reform" v komunistično vladanih deželah srednje-vzhodne Evrope in Sovjetske zveze.

Piščeva evlucijska shema je omejena na bistvene prvine procesa detotalitarizacije, da bi v svoji splošnosti mogla služiti ugotovitvi evlucijskih doprinosov in možnosti ne le različnih primerov gospodarskih reform, temveč tudi sprememb na drugih področjih, ki doprinašajo ali bi mogle doprinesti k razvoju detotalitarizacije.

Ker totalitarizem pomeni nasilno koncentracijo vsega pomembnega družbenega odločevanja v eno-partijskem političnem središču, se evolucija k detotalitarizaciji more in mora razvijati v dveh dopolnilnih smereh: k depolitizaciji družbenega odločanja in udejstvovanja na eni strani in k razširjanju udeležbe pri preostalem političnem odločanju na drugi strani. Ti dve bistveni prvini detotalitarizacijskega procesa je možno razumeti ne le kot logično edino mogoča osnovna odstopa od družbene totalitarneosti, temveč tudi kot zaželje na ali celo nujna cilja evolucije. V tem teleološkem smislu je gornji evlucijski vzorec sicer sestavljen iz dveh nedokazanih predpostavk, ki pa sta tako elementarno človeški, da je moč pričakovati njih najširšo, če že ne splošno sprejemljivost. Prva predpostavka namreč domneva samo to, da obstojajo nekatere družbene dejavnosti, glede katerih je možno, zaželjeno ali celo potrebno, da v njih ljudje prostovoljno sodelujejo brez oblastvene prisilnosti. Druga predpostavka, ki nadaljuje, kjer prva neha, pa odraža prav tako preprosto domnevo, da je na splošno za družbo boljše, če je pri političnem odločanju, kjer je slednje zaželjeno ali potrebno, soudeleženih več ljudi raje kot manj.

Taki sta osnovni smeri odstopanja od totalitarizma. Tretje poti ni, razen če kot tako štejemo predhodno omenjen je metod totalitarnega vladanja, kot se je izvršilo na primer v Sovjetski zvezi po Stalinovi smrti, ko je Hruščov izvedel "destalinizacijo", s katero so bile iz še vedno ohranjenega totalitarnega upravljanja izločene stalinistične patološke skrajnosti. Hruščovova "destalinizacija" je le "normalizirala" komunistični totalitarni sistem, ni pa ga načela v njegovem vseobsegajočem političnem bistvu.

DOSEŽKI IN MOŽNOSTI

Nadaljni razložek, ki je potreben za znanstveno raziskovanje vprašanja detotalitarizacije komunističnih režimov, je med iskanjem že ugotovljenih dosežkov v smeri detotalitarizacije na eni strani in verjetnosti nadaljnega razvoja v tej smeri na drugi strani. Med že ugotovljive dosežke je treba šteti uveljavljajočo se avtonomijo odločanja na nekaterih področjih družbenega udejstvovanja kot na primer do neke mere v verskem življenju in cerkvenem udejstvovanju, v revijalnem tisku in založništvu, pisateljskih društvih, športu ter v zadnjih letih predvsem v gospodarskih podjetjih, v kolikor neposredni udeleženci na teh področjih že začenjajo samostojno odločati v okviru njihovih delokrogov in sredstev.

Taki in podobni dosežki evolucije prek depolitizacije so doslej bili v glavnem omejeni na Jugoslavijo, kjer začetki v to smer evolucije segajo že petnajst let nazaj. Ti dosežki so nakazani in ocenjeni v avtorjevi

knjigi SLOVENIJA - VČERAJ, DANES in JUTRI. V Sovjetski zvezi in drugih vzhodno evropskih deželah je o vidnejših depolitizacijskih dosežkih še težko govoriti, ker so se te dežele šele pred kratkim izkopalje iz razdobja patološkega stalinizma in je pri njih razvoj detotalitarizacije šele v preiskusnih začetkih.

Toliko o skromnih začetkih detotalitarizacije prek delne depolitizacije družbenih dejavnosti. Dosežki so zaenkrat v glavnem omejeni na Jugoslavijo, pa tudi tam so še močno omejeni in negotovi, ker pač niso politično zavaroni. S tem pa je že tudi povedano, da glede detotalitarizacije prek razširjenja udeležbe pri preostalem političnem odločanju zanesljivih dosežkov še ni, niti ne v Jugoslaviji. Tudi v Jugoslaviji je osnovno politično odločanje v bistvu še vedno monopol Zveze komunistov, ki popolnoma obvladuje vse oblastvene položaje ter ima trdno v zakupu tudi politično-akcijski mehanizem Socialistične zveze, ki je podobno kot nekdanja OF še vedno samo fronta partije. Po svojih partijskih edinicah v "samoupravnih" ustanovah pa partija skuša neposredno nadzirati tudi sicer avtonomno odločanje le-teh, ki ga na ta način vsebinsko omejuje in zadržuje v osnovni politični negotovosti.

Vendar pa je treba omeniti dva posebna primera že doseženega razširjenja udeležbe pri političnem odločanju. Vrhovno politično vodstvo v bistvu še vedno totalitarne Sovjetske zveze je po Stalinovi smrti zopet postalo oligarhično. Toda v prostrani deželi več kot 200 milijonov ljudi mnogih narodnosti in različnih slojev prehod od osebne diktature v oligarhično odločanje ne pomeni mnogo kot kategorija detotalitarizacije. Kot že omenjeno, je prvenstveni pomen po-stalinske oligarhizacije sovjetskega političnega vodstva v tem, da je ta postala instrument normalizacije totalitarizma z izločenjem patoloških skrajnosti stalinističnih nasilnih in ustrahovalnih metod.

Drugače je z razmahom federalizma v Jugoslaviji po izločenju Rankovića kot učinkovitega manipulatorja stalinističnih elementov partije in njih koordinatorja z veliko-srbskim centralizmom. V kolikor se je po padcu Rankovića povečalo politično odločanje po poedinih republikah in se je bolj federaliziralo tudi preostalo centralno odločanje v Beogradu, v tolikor gre pri tem posebnem primeru za resnično, čeprav seveda ne demokratično razširjanje udeležbe pri političnem odločanju. Poleg delne depolitizacije nekaterih družbenih dejavnosti je po-rankovićeva decentralizacija in federalizacija političnega odločanja dodatna dimenzija procesa detotalitarizacije v posebnem primeru Jugoslavije.

DINAMIKA DETOTALITARIZACIJE

Evolucija v smereh detotalitarizacije komunističnih sistemov je torej še vedno skromna v svojih dosežkih. Te žišče znanstvenega preučevanja je zato v iskanju evlucijskih možnosti v označenih dveh smereh: možnosti depolitizacije družbenega odločevanja na eni strani in razširjanja udeležbe pri preostalem političnem odločevanju na drugi strani.

Možnosti depolitizacije bi se zdele sorazmerno največje v umetnosti, znanosti, verstvu, športu in drugih oblikah razvedrilnega udejstvovanja, najmanjše pa v gospodarstvu, ki je v sistemu marksistične logike najbolj pomemben dejavnik in je v zgodovini komunistične prakse prav zato bilo podrejeno skrajno centraliziranemu političnemu upravljanju. Dejstvo pa je, da z začetimi komunističnimi reformami zadnjih let depolitizacija prodira prav na področje gospodarstva. Pri tem pa je zopet potrebno razlikovati primer Jugoslavije, kjer so podjetja avtonomne edinice v širšem sistemu "samoupravljanja", od ostalih evropskih in sovjetskih komunističnih režimov, kjer je podjetniška avtonomija še zelo omejena in izključno gospodarsko pogojena, ne pa del kake širše "socialistične demokracije".

Razširjanje udeležbe pri političnem odločanju kot vrsta možnosti v evoluciji detotalitarizacije je pod dvema nasprotujočima se vplivoma. Na eni strani napredek depolitizacije na nekaterih družbenih področjih ustvarja tudi pritisk za razširjenje udeležbe pri političnem odločanju, ker slednje slej ko prej pogouje tudi obseg in potek depolitizacije same. Na drugi strani pa je čutiti poseben partijski odpor proti razširjanju udeležbe pri političnem odločanju prav zaradi začete depolitizacije, ker je pač vplive depolitizacije možno nadzirati in zadržati le prek izključno-partijskega političnega odločanja. Težko je primerjati moči teh dveh nasprotujočih si silnic. Možno pa je reči, da je pritisk za razmah depolitizacije in za razširjanje udeležbe pri političnem odločanju toliko močnejši, kolikor bolj razgledani in sistemu potrebni postajajo nosilci raznih družbenih dejavnosti v gospodarstvu, kulturi in drugod.

Poleg tega pa postaja na sorazmerno najbolj "liberalnem" primeru Jugoslavije vse bolj jasno, da je njeno vodilnost v depolitizaciji in v razširjanju udeležbe pri političnem odločanju v veliki meri pripisati posebnostim njene večnarodne strukture, ki ostvarja in goni edinstveno razvojno dinamiko v obeh možnih smereh evolucije. Težnje po afirmaciji narodnega samoodločevanja so nujno nasprotne ne le totalitarizmu, temveč vsakemu centralizmu.

Ako primerjamo tokove započete evolucije k detotalitarizaciji v Jugoslaviji, Češkoslovaški in Sovjetski zvezi - tri reprezentančni primeri evolucijskih razlik - vidimo, da je stopnja evolucijskih dosežkov in možnosti sorazmerno najnižja v Sovjetski zvezi in najvišja v Jugoslaviji, dočim je Češkoslovaška nekje v sredi. Ko bi evolucijski "determinizem" bil izključno ali vsaj prvenstveno gospodarski, bi moral vrstni red evolucijskih dosežkov in možnosti biti prav nasproten. Sovjetsko gospodarstvo je bolj razvito kot češkoslovaško, slednje pa bolj kot v Jugoslaviji. Zapletenost produkcijskih in menjalnih odnosov v razvitejših gospodarstvih namreč zahteva stopnjevano depolitizacijo gospodarskega odločanja in tudi razširjeno udeležbo pri odločevanju o gospodarski politiki.

Ti gospodarski vplivi na evolucijo so gotovo resnični in naraščajoči. Toda vplivi narodnostne dinamike so še močnejši, ker so bolj neposredno življenski - kjer so narodi ohranili poleg svojih zgodovinskih posebnosti tudi vsak svojo kulturno samoniklost in svojstveni življenski slog: kjer je narodnost ostala ena osnovnih življenskih vrednot v zavesti ljudi. Vrstni red dejanske in možne evolucije je: Jugoslavija - Češkoslovaška - Sovjetska zveza zato, ker so omenjene različnosti med narodi v Jugoslaviji številnejše in silnejše kot na Češkoslovaškem, tam pa močnejše kot v Sovjetski zvezi, kjer je dolgoletni in okrutni stalinizem podrejene narode, razen Ukrajincev, v njihovih življenskih posebnostih skoraj izničil in prid veliko-ruske nivelizacije.

POLOŽAJ IN VLOGA SLOVENIJE

V okviru Jugoslavije so možnosti detotalitarizacije največje prav v Sloveniji, ker so tam tako gospodarski kot na narodnostni dejavniki evolucije sorazmerno najmočnejši. Slovenija ni le gospodarsko najbolj napredna dežela v sklopu Jugoslavije, temveč je tudi narodnostno najbolj različna od drugih, ne le jezikovno in kulturno, temveč tudi po praktični življenski stvarjalnosti slovenskega značaja.

Zato pripada Sloveniji posebna vloga v razvoju k detotalitarizaciji komunističnih sistemov. Slovenija je poklicana, da vodi ne le v smeri nadaljnje depolitizacije gospodarstva in kulture, temveč tudi v smeri politične konfederacije in demokratizacije. Tuji poznavalci razmer v Jugoslaviji in Sloveniji so si edini v tem, da bi Slovenija mogla že danes zaživeti svoje samostojno in demokratično organizirano življenje. Ovira temu je še preostali partijski totalitarizem in jugo-centralizem. Tega more in mora premagati aktivistična evolucija.

(Nadaljevanje kulturne rubrike)

stopa v eni izmed glavnih vlog tudi splitčanka Olja Palinkaš. Vsi člani tehniške ekipe so Jugoslovani. Dejanje se odvija na Pacifiku, snemanje pa bo izvršeno v neposredni bližini Hvara.

KNJIŽNI TRG: V Ljubljani so pred kratkim ustanovili Združenje pokrajinskih listov v Sloveniji. Predsednik združenja je Tone Skok, glavni urednik "Celjskega tednika". Ker so problemi lokalnih radijskih postaj sorodni težavam lokalnih listov, bi novo združenje želelo vključiti tudi nje med svoje člane.

Upravni odbor sklada SRS (Socialistične republike Slovenije) je razdelil dodatna sredstva v vrednosti 9 milijonov novih dinarjev za pospeševanje založništva. Med ostalimi so dobili podporo Pomurski tisk (10.000 N dinarjev) za izdajo koledarja v madžarščini in za studijo F. Zadavca "Odmevi oktobrske revolucije v slovenskem pesništvu", ter Slovenska izseljenska matica (18.000 N dinarjev) za revijo "Rodna gruda". Obenem so razpravljali tudi o previsokih cenah učbenikov.

Izšel je drugi del Slovenske književnosti 1945 - 1965. Avtorji so Jože Koruza, Franc Zadavec, Hermina Jug in Marko Kranjec. Kot sem že poročal, je izid omogočil sklad SRS za pospeševanje založniške dejavnosti. Delež obsega zato seveda samo književnost v SRS.

Založba Mladinska knjiga izdaja serijo knjig Sodobne

ilustrirane enciklopedije, ki je nekaj vmesnega med učbenikom in leksikonom. Pred kratkim je izšla tretja knjiga, "Znanost", prvi dve knjigi pa sta bila "Narava" in "Umetnost". Snov prikazana v "Znanosti" je obdelana v 150 samostojnih razpravah. Odlika knjige je, da je snov podana v umljivem jeziku, tako da bo knjigo lahko uporabljal s pridom tudi bralec z osnovnošolsko izobrazbo. Vprašanje je le, ali si bo človek z osnovnošolsko izobrazbo to knjigo lahko privoščil.

Državna založba Slovenije vabi na prednaročilo za 18 knjig v zbirki Umetnost v slikah. Zbirka bo nudila sistematični pregled celotne svetovne umetnosti v likovni obliki. Vsako sliko bo spremljalo strnjeno in jasno pojasnilo. Istočasno s slovensko izdajo bo izšla tudi srbohrvaška verzija zbirke na Reki in prevodi v Veliki Britaniji, ZDA in drugod. Vsakih šest mesecev bodo izšle tri knjige; prve že v aprilu 1968, zadnje pa konec 1971. Cena zbirke bo seveda visoka: 1.620 N din ali 45 N din v 36 mesečnih obrokih.

Založba Otokar Keršovani na Reki je izdala roman Mi odraga Bulatovića "Junak na oslu" (Heroj na magarcu). Roman je pred leti izšel revialno v beograjskem "Savremenuku" in nato v prevodu v več svetovnih jezikih. Bulatović piše sedaj nadaljevanje tega romana "Rat je bio bolji", ki od julijske številke prav tako izhaja v "Savremenuku".

SPECTATOR

KULTURA IN OMIKA

NAVDUŠENJE ZA SAMOUPRAVLJANJE

V Sloveniji smo spet imeli majhen politično-literarni skandalček. V 55/56 številki PROBLEMOV je neki Andrej Brvar (Psevodnim? - op. S.) priobčil pesmi "Balada" in "Sklicujem zborovanje". V prvi skicirano delo in smrt učitelja predvojaške vzgoje, bivšega borca takozvane narodno osvobodilne vojne, bivšega slovenskega partizana, v današnjih prilikah "socialistične demokracije". Druga pa sem obravnava pehanje za kruh slovenskega "delovnega človeka". DELO je v svoji recenziji te številke PROBLEMOV kratko omenilo, da je pesnik "do brutalnosti konkreten". Medlo je tudi namignilo na problematičnost obeh del. To recenzijo in pesmi sami pa je v DELU divje napadel Miško Kranjec. Ni prostora, da bi do potankosti navedel njegovo mnenje, omenim naj le, da Kranjec trdi, da je Brvar oblikoval "v greznico" svetle vrednote slovenskega naroda, da sta pesmi pamflet najgrše sorte in da je v drugi pesmi rečeno, da se slovenski proletarijat "kozla na Marxa in Lenina in delavsko samoupravljanje", da bi proletarijat "prodal fabriko za kozarec žganja in prvo kurbo na voglu", in podobno. Nehote pa Kranjec v svoji vnemi za svetlo borbo slovenskega ljudstva le prizna, da mladini morda ni toliko za to mnogo opevano borbo temveč za njene otipljive rezultate. Pravi namreč: "Druga stvar je, kaj vse se je v dvajsetih letih izmaličilo, kaj vse od velikih sanj, ciljev in obljub posameznikov in celote, in kdo je kriv za to."

To stališče je do neke mere zavzel tudi Vladimir Kavčič, glavni urednik PROBLEMOV, v pismu DELU, kjer brani odločitev uredništva, da pesmi objavi. Kavčič v glavnem meni, da se pesmi ne smejo interpretirati na podlagi izbora besed, o čemer bi se dalo debatirati v sklopu splošne poti slovenske poezije - ki se ne razlikuje mnogo od poezije drugod, ampak v prizadetosti avtorja nad usodo bivšega borca in kaj vse se lahko zgodi v današnji slovenski družbi. "Lepe" besede stvarnosti ne bodo olepšale, pravi Kavčič in dodaja: "To tudi ni pesnikov namen; njegova naloga je, da uporabim misel Ivana Cankarja, slikati temo, da bi ljudje tembolj hrepeneli po svetlobi." A ker mladi pesniki ustvarjajo sedaj, je edino, kar lahko slikajo, očitno tema pod socializmom. In kje je svetloba? Na splošno bi se strinjal s Kavčičem, saj mladina po priznanju samega Kranjca od socializma nima nič, da celo nekateri "borci" iz hoste nima jo nič in da je položaj na splošno tak, da imajo delavci, kot nekoč, rajši v rokah kruh, žganje in ženske kot pa samoupravljanje, od katerega nimajo nobenega haska. Edini način, da proti temu protestirajo je ta, da svoje voditelje na en ali drug način šokirajo.

Preveč bi bilo pričakovati, da bi tako interpretacijo dali tudi merodajni. Že dan dva po objavi pisma se je nedomoma vršil sestanek predsedstva CK Zveze mladine Slovenije, na katerega so "povabili" tudi člane uredniškega odbora PROBLEMOV. Med ostalim so izčrpno razpravljali o Brvarjevih pesmih. Predložili so uredništvu revije, naj o njih razpravlja "in sprejme ustrezne ukrepe". Ker je Zveza mladine skupaj z Univerzitetnim odborom Zveze študentov ustanovitelj in soizdajatelj revije, je menda očitno, kaj ta "predlog" pomeni.

JEZIKOVNI TEČAJ: Radio Ljubljana je v obdobju 1965/66 oddajal cikel predavanj o slovenščini pod naslovom "Pogovori o slovenščini". V obdobju 1966/67 je oddajal serijo podobnih predavanj pod naslovom "O našem govorjenju", ki je bil posvečen problemom govorje ne slovenščine. V naslednjem obdobju 1967/68 pa bodo govorniki prikazali razvoj slovenskega knjižnega jezika in raziskovanje naših narečij ter razpravljali o pogovornem jeziku.

STOLETNICA: Slovenija proslavlja stoletnico slovenskega gledališča in ustanovitve Dramatičnega društva v Ljubljani. Med knjigami izdanimi za to obletnico naj omenim novi zvezek knjižnice Mestnega gledališča v Ljubljani, ki vsebuje repertoar slovenskih gledališč 1867-1967 (popis 5.092 premier v Sloveniji v tem obdobju) in serijo člankov Cirila Debevca pod naslovom "Izbrani gledališki članki". Jugoslovanska PTT je za stoletnico izdala prikupno znamko, ki prikazuje zgradbo gledališča na spodnjem koncu Kongresnega trga in ljubljanski grad v ozadju.

STIKI S TUJINO: Na letošnjem mednarodnem tek

movanju za premijo Italija v Ravenni (Prix Italia 1967) je Nagrado italijanske radiotelevizije, eno od največjih nagrad tega konkursa, dobila RTV Ljubljana za radijsko igrano "Tantadruj". Delo je priredil Mitja Mejak po nove li Cirila Kosmača.

Letos bo v okviru Fulbrightovega programa v Jugoslaviji predavalo in študiralo deset ameriških profesorjev in trije študenti. Hkrati bo iz Jugoslavije - prebivalstvo desetkrat manjše - preživelo letošnje šolsko leto v ZDA 55 jugoslovanskih profesorjev, znanstvenikov in študentov na različnih univerzah in znanstvenih ustanovah.

GLASBENI KOTIČEK: Na Akademiji za glasbo v Ljubljani odhajata v pokoj Matija Bravničar in Anton Ravnik. Nadomestila ju bosta kot docenta Uroš Krek in Dubravka Tomšič-Srebotnjakova.

Založba Obzorja v Mariboru je izdala francoski prevod Zgodovine slovenske glasbe, ki jo je napisal prof. dr. Dragotin Cvetko. Prevod je oskrbela Vida Šturmovna in nosi naslov "Histoire de la musique Slovène".

FILM: Orson Welles je končal svoje priprave za snemanje celovečernega filma "Smer smrti", v katerem na-
(Zaključek na 8. strani)

KOMUNISTIČNI VIDOV PLES

V naslovu je izražena misel o "choreji minor", to je revmatično obolenje živčnega sistema, ki se kaže v nepričakovanih, divjih trzljajih. Napada mladino med šestim in trinajstim letom starosti, chorea major pa napade zlasti odrasle in starce. Simptomi te bolezni so fizične spremembe v možganih in inteligenčni defekti. V mislih pa imam tudi grozljive srednjeveške bratovščine, pobesnele "nazovimučence", ki so v penastih plesih in protinaravnih sunkih spravljali v grozo nevedno občinstvo in s kričečimi barvami zaljšali grmade po nedolžnem obsojenih "čarovnic" in "čarovnikov".

Komunistični Vidov ples je v zadnjem času tako zarajal okoli pisatelja Marijana Rožanca. Javni tožilec je sicer na procesu v Ljubljani, ki je bil 10. oktobra, umaknil obtožbo o "protidržavni propagandi". Kljub temu pa je ostalo še dovolj deliktov, da so ga lahko v "mirnem, vedrem in treznem vzdušju" (Novi list, okt. 1957) obsodili na šest mesecev zapora, pogojno za dve leti. Obsodba je sicer mila, toda kocka je vseeno padla. Pravici je zadoščeno: strogi sodniki se niso zmotili, Rožanc je kriv. Sicer ne toliko kriv, da bi moral zgoreti na grmadi, a vseeno kriv. Toda socialistični sodniki so mili. Njihova humanost ne pozna meja: topla sreča se je razlila čez Trst in vso Slovenijo, spet se bo dalo delati; toda, vendar s pridržkom; javni tožilec je iztegnil kazalec; s pridržkom: pazite, fantje, pišite previdno, cenzurirajte misli, drugače bo narobe. Nov proces se bo začel: hujši, precej hujši!

Primer Rožanca ni edini primer lova na čarovnice in Vidovega plesa iz zadnjega časa. Tu je še Marijan Kramberger, ki je letos v mariborski reviji 'Dialogi' priobčil daljši esej s pomembnim naslovom "Zakaj še nisem postal komunist?".

Marijan Kramberger, drugače znani mlajši pesnik in esejist, ne kritizira komunističnega sistema v celoti, temveč samo določene točke tega sistema, ki se mu zdijo slabe in reakcionarne.

Tako pravi o sreči in komunistični utopiji brezrazredne družbe tole:

"Sprejemam prakso marksizma, ne morem pa sprejeti njenih deklariranih ontološko-etičnih pobud... Temeljni etični motiv vseh pravih socialističnih gibanj je pričakovanje realizacije človeške sreče, ki bo praktično popolna, 'stodstotna', ali pa vsaj tako bistveno večja, kot jo lahko doseže katerikoli posameznik v kateremkoli družbenem redu pred socializmom, da bi bila vsaka primerjava nemogoča in nesmiselna... Mislim namreč, da je marksizem v tem svojem velikem pričakovanju v zmoti... In resnično je konec sedanje zgodovine človeštva, kakor ga predvideva marksizem, zelo zelo problematičen... Gre za tipičen pojav eskapizma: v tej utopiji se izraža nezavedno priznanje proletarcev, da se v bistvu sramujejo samih sebe in svoje družbene vloge ter si intimno želijo, da bi jih nekak čudež prestavil na drugi breg, med gosposko, med izkoriščevalce, ki bi pri tem nehali biti izkoriščevalci, tako da bi negativni predznak pred njihovim načinom življenja odpadel."

Kramberger nato govori o problemu "kapitalističnega" in "socialističnega"

sveta in odkriva določene socialne in stabilizatorske faktorje "kapitalizma", ki govorijo za to, da se je tudi Zahod močno socializiral.

Toda: "Vsakemu marksistu tiči globoko v krvi prepričanje, da je kapitalizem iracionalna, nečloveška pošast." Kramberger obsoja "ontološko-moralno prevzetnost socializma, ki pavšalno obsoja kar vse pripadnike kapitalistične družbe..."

"Osrednja negativiteta (tega socialističnega) mesijanizma je skratka v tem, da se prej ali slej začne kazati ljudem kot lagoden moralni alibi in opravičilo za sleherno lumparijo..."

Krambergerjeve teze so povzročile veliko jezo komunističnih dogmatikov. Mestna konferenca Zveze komunistov v Mariboru jih je ostro obsodila. Celotna konstitucija revije 'Dialogi' se je nevarno zamajala. V zapisniku te konference mrgole tudi take ugotovitve: "Preseneča Krambergerjev nekorektni odnos do marksizma... Udeleženci sestanka so opozorili na družbeno odgovornost uredništva 'Dialogov'. Krambergerjev članek vsekakor ni na tisti kvalitetni ravni, ki bi opravičevala objavo tako obširnega besedila... Prav gotovo... bomo vedno odločno nastopali zoper neadekvatne in neobjektivne kritike marksizma."

KRIZA TUDI V LJUBLJANI

Zamajala pa se je tudi revija 'Problemi' v Ljubljani. Še sedaj ni jasno, kak bo njena usoda. V 55-56. številki te revije je namreč mladi pesnik Andrej Brvar objavil dve pesmi, ki sta huda kritika sedanjih slovenskih in jugoslovanskih razmer:

Prva pesem se glasi "Balada", v kateri je med drugim rečeno:

Učitelju predvojaške vzgoje

Nismo krivi mi	če potem ni bilo ne trobojnice čez krsto
če smo se vam rezali v klopi ali za hrbti sosedov	ne lafete ne minute tišine ne salve
ali naravnost v obraz	ne zastav na polovici droga
medtem ko ste kot kakšen politkomisar	in če ne bo ne ulice
mahali z zeka izkaznico	ne tovarne ali pionirskega odreda z vašim imenom
in kašljali in vmes govorili
kako in zakaj ste pravzaprav gnili po hostah	Krivi ste vi ker niste obležali v kakšni hajki
z zvezdo na navadnem klobuku	ali čisto mirno v kakšni zasedi
in polni strahu in uši	s počeno glavo ali predrtim trebuhom
.....	toda z vsemi sanjami o svetli prihodnosti
Niso krivi zdravniki
če so vam neko noč vseeno razpadle ledvice	krivi ste vi ker niste obležali z vsemi tistimi sanjami
in če ste skašljali pljuča v pljuvalnik pod posteljo	od katerih je končno ostala
Niso krivi pogrebci	samo ta prekleta ušiva pokojnina.

Druga pesem, "Sklicujem zborovanje", pa pravi med drugim:

naj pride Vrišar	ki je pobegnil v Nemčijo	in postala kurba na kvadrat
ki bi rad poklal vse južne brate	ne da bi do zdaj karkoli pisal	naj pride vsa ta naša fabriška četrta
ker spravljajo Slovenijo na kant	naj pride Kertovka	na Glavni trg da ji rečem
naj pride Kert	ki je medtem rodila	k vragu

✱

Oglas V TISKU: Lev Detela : IZKUŠNJE Z NEVIHTAMI

* K vragu pa tak proletariat
ki že dolgo več ne zna nositi transparentov
ki že dolgo več ne ve
kaj pomeni štrajk
ki že dolgo več ne ve

kaj je to Internacionala
pravim vam dajte si drugo ime
da ne boste žalili oktobra
in pariške komune.

Zaradi teh pesmi je javni tožilec sprožil postopek proti pesniku Andreju Brvarju, hkrati pa se je v zelo težavnem položaju znašel uredniški odbor revije 'Problemi', sama revija in vrsta mlajših pesniških in pisateljskih slovenskih imen, ki ne odobravajo dela političnega vodstva in državnega tožilstva.

Ves ta Vidov komunistični ples se je tako razdivjal, da ga ne bo mogoče prej ustaviti, dokler se ne bodo izrabili njegovi prepereli mehanizmi. Potrebno je izmenjati sistem: dokler ne bo v Jugoslaviji demokratičnega, socialnega in humanega sistema, ne bo svobode za slovenskega in jugoslovanskega človeka.

Odprto pismo v Ljubljano

NAŠ DOMOVINSKI DOPISNIK PIŠE: Ljubljansko DELO je 26. avgusta pričelo objavljati zapiske "Amerika in 'komunizem'". Njihov avtor je Janez Jerovšek, član Inštituta za sociologijo in filozofijo v Ljubljani, ki ima svoj sedež v II. nadstropju Batove palače na Cankarjevi cesti. V tem inštitutu, ki ga vodi Boris Zihlerl, so zaposleni seveda sami partijci, toda v glavnem takšni, ki niso uporabni na drugih mestih, a lahko s svojim delom še kaj koristijo partiji. Ta inštitut, ki je pod nadzorstvom CK ZKJ, ima seveda tudi posebno zvezo z Visoko politično šolo, ki je najvišja slovenska partijska vzgojna ustanova.

Pred meseci je bil poslan Janez Jerovšek, član tega inštituta, v Ameriko na študijsko potovanje, da bi tam proučil, "kakšno predstavo imajo Američani o svetu 'onkraj železne zavese'". Celoten Jerovškov prikaz je seveda enostranski, čeprav dopuščam, da so nekateri njegovi zaključki in dejstva popolnoma točni. Toda razlagati nek predmet ni nobena znanost, če navajate le ugotovitve in delate zaključke, ne da bi segli nazaj in poiskali objektivnih vzrokov za neko dogajanje. Kot revolucija na Slovenskem ne bi bila možna, če ne bi bilo zanjo gotovih pogojev in vzrokov, tako ameriškega antikomunizma ne bi bilo, če ne bi bila izigrana Teheran in Jalta, če ne bi bili z zvijačo vsiljeni policijsko-totalitarni režimi - pa čeprav pod firmo znanstvenega marksizma - polovici Evrope, če ne bi bilo korejske vojne itd.

V uvodu prvega članka vprašuje Jerovšek: "Kakšno predstavo imajo Američani o komunizmu? Kaj vedo in ali sploh kaj vedo?"

Prav na to se sklicuje dopisnik Frank Sušnik, ko je poslal KLICU TRIGLAVA naslednje odprto pismo, ker je bil gotov, da mu ga ljubljansko DELO nikdar ne bi hotelo - in moglo? - objaviti.

*

Spoštovani gospod Jerovšek!

Da se vam najprej predstavim: sem rojen Slovenec, državljani Združenih držav Amerike, stanujoč tam, po poklicu pa gradbeni delavec.

Ko sem prišel na obisk v Evropo, mi je prišlo v roke ljubljansko 'Delo' od 26. avgusta t. l. V njem sem med ostalim prebral tudi vaš članek "Amerika in komunizem", ki me je močno zanimal. Rad bi vam odgovoril na vaš stavek, tiskan v okviru, "Kaj vedo in ali sploh kaj vedo?"

Ko ste komunisti prišli na oblast v Jugoslaviji, je bila vaša prva skrb, da ste s terorjem utrdili pridobljeno oblast, z namenom, da na oblasti ostanete za vse večne čase. Najprej ste pozapri na tisoče ljudi, tiste, ki so posedovali količkaj imovine, pa tiste, v katere ste sumili, da bi vam lahko kratili pridobljeno oblast. Kaj ste naredili z industrialci, trgovci, obrtniki, intelektualci itd. kot na primer z Majerjem, Medicem, Vovkom, Prelogom, gospo Šarabonovo, Bonačem, Gregorcem, Jelačinom, dr. Nagodetom, Urbancem, Knezom, ing. Dedkom, Mergenthalerjem, Verovškom, Petelinom in še mnogimi drugimi v Ljubljani, potem s He

larjem, Sircem, Adamičem, Savnikom, Andrašičem, Gorjancem, Pešelnom, Božičem, Crobathom, Prahom itd iz Kranja, in potem z Glanzmanom, Molinetom, Gasnerjem, dr Ahačičem in drugimi iz Tržiča, pa s tisoči iz ostale Slovenije? Večino ste zverinsko pobili, jih prisilili na samomor, jih maltretirali do smrti po zaporih. Le redkim od teh ste milostno pustili golo življenje, jim dali v roke beraško palico, in mnogi od njih so šli z njo po svetu, nekaj pa jih je ostalo doma. Ko so vam Angleži koncem maja 1945. leta poslali v zameno za vaš vojaški odstop z dela Koroške, katerega ste zasedli 8. maja, okoli 12.000 slovenskih domobrancev in okoli 6.000 četnikov raznih narodnosti, ste vse do poslednjega pobili zverinsko v kočevskih in drugih gozdovih in trupla pometali v jame. Od leta 1945 pa do marca 1948 ste ves pridelek pšenice v državi in za več sto milijonov vrednosti drugega blaga, poslali v Grčijo in Albanijo brezplačno, samo z namenom, da bi tudi v teh deželah utrdili komunistične režime. To je šlo na račun jugoslovanskih narodov, ki so se v tistem času morali zadovoljiti s koruzo. Spomladi 1948. ste še preostalo industrijo in obrt vzeli v "svoje roke", v kolikor tega niste dokončali že leta 1945, in ste nato obe v kratkem času dezorganizirali in deloma uničili. Sredi leta 1949. ste širom Slovenije pozaprli okoli dva tisoč mirnih državljanov, jih brez kakršnegakoli sodnega postopka obsodili na po 27 mesecev prisilnega dela, jih poslali v Litostrój, Strnišče pri Ptuju, Tacen pri Ljubljani in v Kočevje. Po izjavah samih obsojencev je bilo pretepanje in maltretiranje hujše kot pa v nemških lagerjih. Samo upravniki teh vaših taborišč, pa udbovec Simčič in tedanji sekretar za notranje zadeve Boris Kraigher vedo, koliko ljudi je tam umrlo. Leta 1954. ste imeli na Igu pri Ljubljani zaprtih okoli petdeset duhovnikov; njihov zločin je bil, da so s prižnic brali sv. pismo in ne iz Marxovega Kapitala. Če bi mogli govoriti zidovi vaših "Ljubjank" - bivša prisilna delavnica, škofovi zavodi, škofjeloški grad in drugi - bi povedali strahote, ki bi zasenčile justično sramoto srednjega veka. Od Prekmurja do Kranjske gore je na obmejnem ozemlju na stotine grobov brez križa: poravnani so z zemljo. V njih leže ljudje, ki so "zločinsko" hoteli "izbrati svobodo". Toda kljub vašim puškam in mitraljezom nam je okoli tristo tisoč osebam uspelo priti v svobodni svet. Da komunistična hinavščina in licemerstvo nimata meja, dokazuje dejstvo, ko danes te ljudi na letališču v Brnikih sprejemate z godbami, zastavami, govori in rožami. Vsa tragedija naroda pod komunističnim režimom se pokaže na Cvetnem trgu v Zagrebu, kjer na stotine sinov in hčera, noč in dan v koloni, trka na vrata morilca njihovih staršev in ga prosi za košček kruha, ki jim ga komunistični raj ne more dati. V Evropi je država, ki je od leta 1945. do nedavnega do bila kot vojno škodo, darila, pomoč in posojila v vrednosti blizu pet milijard dolarjev, pa je kljub temu po dvajsetih letih obstoja napovedala "bankrot", po vašem "gospodarsko reformo". Ko se je pred leti vrnila v Ameriko pok. gospa Rooseveltova s svojega potovanja po Evropi, je napisala v časopisje tudi tole:

MAHARADŽA TITO

'Od vseh monarhov in poglavarjev držav, kjer sem bila gost, živi najbolj razkošno jugoslovanski komunist Tito. Amerikanci dajo svojemu prezidentu stanovanje v Beli hiši in letno plačo, ki je objavljena. Nič drugega. Poglavar najbolj obubožane države v Evropi pa se samo v eni provinci sprehaja v petih gradovih: v Suvoboru na Bledu, v Gasnarjevem gradu nad Tržičem, v Elbertovi vili nad Tržičem, v Fuksovem gradu pri Kranju in v Kolmanovem gradu v Ljubljani. Adap-*

Draganović ugrabljen v Trstu

Od političnega sodelavca

Ako je za jugoslovanske komuniste kdaj obstojal problem, kako ugrabljenega človeka iz tujine spraviti v domovino, potem tega problema danes praktično ni več, vsaj kar zadeva tržaško-jugoslovansko mejo. Ta teče preko polj in travnikov, med hišami in po z grmičevjem poraslem Krasu, brez kakršnihkoli žičnih ovir in kjer je stroga kontrola dejansko nemogoča. Za weekende deset in deset tisoči avtomobilov pasirajo mejo, pa je zaradi ekspeditivnosti carinska kontrola na samih prehodih sila težavna. Tako ni bilo problema, ko so ugrabili prof. Krunoslava Draganovića - ni ga bilo treba vleči skozi gozdove kot je to bil primer s Slavkom Uršićem; lahko so ga omamljenega naložili v prtljajni predel osebnega avtomobila in brez vsake nevarnosti prepeljali do prve policijske postaje v Jugoslaviji.

Toda nemogoče je z absolutno točnostjo ugotoviti, kako je potekala sama ugrabitev. Na podlagi raznih virov se zdi naslednji opis verjeten: Prof. Draganović, ki je avstrijski državljani, je v glavnem živel v Rimu. Precej je potoval in je pred usodnim potovanjem obiskal tudi Zapadno Nemčijo. Vrnil se je v Rim, asse:redi septembra spet podal proti severu, v Firenze, v Milano in nato v Trst. Tu se je sestal s svojimi ljudmi, ki žive v Trstu, urejeno pa je tudi bilo, da ga obiščejo neki ljudje iz Jugoslavije, s katerimi naj bi potem imel z a upne pogovore. V mali cerkvi blizu meje je 17. septembra maševal, ob prisotnosti tržaških prijateljev. Po maši je prestopila mejo napovedana skupina ljudi iz Jugoslavije, z njimi se je profesor rokoval, nakar so se Tržaçani umaknili. Ko so se po gotovem času vr bili, ni bilo sledu niti za prof. Draganovića niti za jugoslovanskimi obiskovalci.

Draganović je politično pripadal hrvatski desnici. Bil je tajnik famoznega sarajevskega nadškofa dr Šarića, a se je že leta 1942 umaknil v Rim. Imel je močan vpliv v hrvatskem zavodu sv. Hieronima in prav njemu se imajo za hvaliti številni ustaše, ki jim je omogočil pobeg iz Evrope v Ameriko. Z nastopom Janeza XXIII so se stvari spremenile in Draganoviće vpliv v omenejenem zavodu je praktično prenehal.

Po nekih vesteh so profesorja prevedli v Sarajevo, kjer je nazadnje v domovini redno živel. Tam naj bi ga tu di postavili pred sodišče. Ni še bilo povedano, zaradi česa naj bi ga formalno sodili, a se zdi verjetno, da mu bodo, po vseh precedensih, naprtili subverzivno delovanje odnosno organiziranje.

Mednarodno politično je primer zanimiv v toliko, ker je bil Draganović avstrijski državljani - dasi jugoslovan ske oblasti vztrajajo, da so vsi begunci še vedno jugoslovanski državljani, ako niso uspeli po formalni poti doseči izbris iz državlanskega spiska. Kaže, da problem dvojnega državljanstva sicer ni urejen z vsemi prizadetimi državami a je dvomljivo, če bi država, ki tega ne prizna, mogla karkoli storiti. Jugoslovanom se zdi njihovo stališče tako zelo močno, da se niso nič pomišljali, ko so jih Avstrijci vprašali, če jim je znano, kje bi bil Draganović. Odgovor je bil, da v Zagrebu, čeprav seveda niso priznali kako ugrabitev odn. pojasnili, kako je mož prišel v Zagreb.

Kar je posebno značilno za vse begunce, je dejstvo, da Udba z ugrabitvami še ni prenehala. To daje misliti.

* tacija Brionov, da so jih uredili po gospodarjevem okusu, je stala preko milijardo dinarjev, da ne govorim o Belem dvoru in miljo dolgem modrem vlaku. '

Amerikanci vemo, da so vsi centralni komiteji komunistov samo firma za klube kriminalcev, katerih edini cilj je: spraviti ves svet pod njihovo komanda Komunist se počuti svobodnega samo doma, kjer lahko počne kar hoče, in kjer nikomur - tudi za zločine, če tako zahteva cilj - ne odgovarja. Za komunista je ves ostali svet, razen komunističnega, kapitalističen, nenapreden, izkoriščeva - len in nesvoboden.

Vas, gospod Jerovšek, osebno ne poznam, pač pa sodim o vas tole: če ste mlajši od štiridesetih let, ste, kar zadeva komunizem na splošno, ignorant, pa vas zato pomilujem. Če pa ste starejši, ste pa navaden konjunkturist, komunist, kot sem ga opisal zgoraj.

Toliko v vednost in razmišljanje. Pozdravljeni!

FRANK SUSNIK

Proslavi petdesetletnice Oktobrske revolucije v Moskvi je prisostvovala tudi delegacija Zveze komunistov Jugoslavije, v kateri so bili Tito, Mijalko Todorović (sekretar CK ZKJ), Krste Crvenkovski (predsednik CK Zveze komunistov Makedonije), Nijaz Dizdarević (Član CK ZKJ) in Dobrivoje Vidić (član CK ZKJ in jugoslovanski veleposlanik v Moskvi). Poleg tega so šli v Moskvi še Titova žena Jovanka, Vida Tomšič in delegaciji zveze sindikatov in omladine. Partijska delegacija je prisostvovala raznim svečanim sejama v Kremlju in mitingom po podjetjih. Kot je že stara praksa, tuji delegati govorijo na mitingih sovjetskim delavcem o položaju v svojih deželah in o politiki svojih partij. Tito je govoril v moskovski tovarni "Ordžonikidze" in v dolgem govoru - v hrvatsko-ruščini - povedal, da so pogledi ZKJ in KPSZ o mednarodnem položaju identični odnosno slični. Glavni razlog za mednarodno napetost so napori imperialističnih in reakcionarnih sil, da bi obdržale ali ponovno osvojile izgubljene kolonialistične in druge položaje v raznih delih sveta, je rekel Tito. Izraelska agresija je del širše strategije imperialističnih sil, ki je naperjena proti ljudstvom in pokretom v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki, ki se bore za konsolidacijo svoje neodvisnosti in za miren in varen razvoj. Amerikanci naj prenehajo bombardirati severni Vietnam, da bi prišlo do razgovorov in rešitve na podlagi ženevskih sporazumov. Pri teh razgovorih mora biti Vietkong enakopraven partner. Kar se Evrope tiče, je rekel Tito, prihaja do novega duha in novih možnosti za bodočnost tega kontinenta. Napetost se je zmanjšala in sode lovanje se je povečalo. Čeprav obstojajo gotove razlike med ZKJ in KPSZ, to ne more biti prepreka za sodelovanje. Razlike so v mednarodnem delavskem gibanju neizogibne zaradi lokalnih prilik. Enotnost pa je možna na osnovi neodvisnosti in lastnih interesov. Edino Kitajci hočejo hegemonijo, je izjavil Tito.

Ljubljansko okrajno sodišče je 10. oktobra obsodilo 36-letnega Marijana Rožanca na šest mesecev zapor, pogojno na dve leti, zaradi "razširjanja lažnih informacij o Jugoslaviji".

Avstrijski turist Erich Rajakowitsch je bil na počitnicah v Piranu ob sinjem Jadranu. V nedeljo 1. oktobra zvečer je piranska postaja milice dobila sporočilo iz Beograda, naslovljeno na sekretariat za notranje zadeve, katerega v Piranu ni. Zvezni sekretariat za notranje zadeve je naročil, naj Rajakowitschu odvzamejo potni list, mu zabičijo, naj se ne oddaljuje iz Pirana in naj kontrolirajo, da ne bi pobegnil iz države. Piranska milica je stopila v stik s sekretariatom v Kopru, ki je potrdil povelje. Ko se je Rajakowitsch z ženo pozno vrnil z izleta, mu je milica odvzela potni list na ime Erich Raja, pred hišo na Ulici svobode pa so postavili stražo. Podatke so sporočili v Beograd in vprašali za nadaljna navodila. Beograd je premleval zadevo ves ponedeljek in šele ob sedmih zvečer izdal nalog za aretacijo. Rajakowitscha-Raje pa že ni bilo več ne v Piranu ne v Jugoslaviji. 4. oktobra se je režal novinarjem na Dunaju, na miličnike v Piranu pa se je vsulo zmerjanje, kajti Rajakowitsch je bil Eichmanova desna roka in bi mu Nizozemci radi sodili za vodilno vlogo pri pokolju 110.000 Židov. V Avstriji je že odsedel dve in pol letno kazen za nacistične zločine, a ker je avstrijski državljani, ga ne morejo izgnati na Nizozemsko. Čim pa je šel na počitnice v Jugoslavijo, je g. Wiesenthal, ki na Dunaju vodi evidenco o nacističnih zločincih, opozoril Jugoslavijo na edinstveno priliko, da ga primejo in izročijo Nizozemski. Rajakowitsch se je izmuznil jugoslovanski milici kot Cefizelj butalskemu policajcu, se je norčeval PAV LIHA. "To bi bila stvar za službo državne varnosti," je očitaloče menil poveljnik piranske milice, "mi ga nismo poznali." Reisinger v zagrebškem VJESNIKU pa je pripomnil, da bi ga bili hitro zagrabili, če bi le na nedovoljenem mestu parkiral avto.

Septembra meseca je izginil na potovanju iz Rima na Dunaj prof. Krunoslav Draganović, nekdanji jugoslovanski emigrant in sedaj avstrijski državljani. Avstrijske oblasti so zanj povprašale v Beogradu in dobile odgovor, da se Draganović "nahaja v Zagrebu". Z drugimi besedami, UDBA je bolj učinkovita v tujini kot v Piranu.

Enote jugoslovanske armade z zagrebškega vojnega območja so imele svoje "redne" jesenske manevre v Beli Krajini in Kordunu (okolica Karlovca). V manevrih so sodelovala letala, tanki, artilerija, stroji za kopanje strelskih jarkov in pa ena partizanska brigada, ki se je formirala v toku 24 ur. Vsa ta strumna vojska je primar širala na položaje, nekatere enote kar celih 180 km, se ukopala in čakala napada "napadalcev", od katerih se je pričakovalo, da bodo uporabili tudi atomsko orožje. Vaje so začele 18. oktobra in 20. oktobra so "napadalci" uporabili prvo atomsko orožje ter s tanki T55 sovjetske izdelave prebredli Kolpo. Naslednji dan so "branilci" uporabili svoje atomsko orožje in potisnili "sovražnika" nazaj. Reaktivna letala so obsipala sovražne kolone z napalm bombami, kakih 100 padalcev je srečno pristalo na travniku in helikopterja so jim odvrgli orožje. Vse to se je uspešno končalo za obe strani 21. oktobra.

MAKEDONSKA CERKEV: Sveti arhijerejski (škofovski) sinod Makedonske pravoslavne cerkve je na svojem zasedanju 23. oktobra sprejel zaključke, ki poudarjajo, da ta sinod ni sprejel odločitve arhijerejskega sabora Srbske pravoslavne cerkve, da ne prizna samostojnosti Makedonske pravoslavne cerkve. Sveti arhijerejski sinod Makedonske pravoslavne cerkve je izrazil prepričanje, da bo Srbska pravoslavna cerkev vseeno priznala avtokefalnost Makedonski pravoslavni cerkvi.

O sporu med obema cerkvama je govoril tudi Krste Crvenkovski, predsednik CK ZK Makedonije na sestanku političnega aktiva Makedonije v Ohridu 23. oktobra,

kateremu je prisostvoval tudi Tito. Rekel je, da je napačno misliti, da so makedonski komunisti začeli reševati nekatera cerkvena vprašanja, pač pa da se morajo objasniti gotovi problemi. Po četrtem plenumu makedonski komunisti niso hoteli delati nikakih spektaklov. Znano pa je, da je Ranković celih 20 let osebno vztrajal, da se to vprašanje ne bi rešilo v duhu družbenega in federativnega sistema in svobode, po kateri se verske skupnosti lahko združujejo na podlagi svobodne volje. Če bi bila avtokefalnost makedonske pravoslavne cerkve le versko vprašanje, bi bilo verjetno rešeno že 1945 leta. Zaradi gotove politike pa je postalo to delikatno politično vprašanje. Ljudje so nam očitali, je dejal Crvenkovski, da se nismo zadostno upirali političnemu pritisku. Crvenkovski je tudi dejal, da gotovi krogi v Srbiji trdijo, da so to bili zadnji izpadi velesrbske hegemonije v Makedoniji.

Na poti v Rim je carigrajski patriarh Atenagoras obiskal tudi Srbsko pravoslavno cerkev. Imel je razgovore s srbskim patriarhom Germanom, 13. oktobra pa ga je sprejel tudi Tito. V nedeljo 15. oktobra sta oba patriarha brala svečano mašo v beograjski saborni cerkvi, po kateri sta izmenjala pozdravna govora. Patriarh Atenagoras je govoril o zблиževanju med pravoslavnimi cerkvami in krščanskimi nasploh. Obljubil je tudi, da bo zopet obiskal Srbsko pravoslavno cerkev.

BRBLJANJE IN NEZAPOSLENOST

Komaj štirinajst dni potem, ko je obiskal Liko, Kordun in Banijo, je bil Tito na petdnevem obisku v Makedoniji. Njegov obisk je formalno veljal otvoritvi skopske železarne, v resnici pa da je zopet tolažil ljudi in dvigal moralo v tej še precej zaostali republiki. Po kratkem obisku Skopja, je Tito obiskal Veles, Bitolo, Resen, Ohrid, Strugo in Prilep. Razgovore s komunisti je imel predvsem v Ohridu, kjer so obravnavali gospodarske težave Makedonije - ne zadosten priliv kapitala v Makedonijo, veliko brezposelnost in težave pri pridelovanju in prodaji tobaka. Pogovarjali so se tudi o vlogi socialistične zveze, sindikatov in drugih organizacij, o nacionalni politiki, sosedih in balkanski politiki. Ob koncu pogovorov je govoril tudi Tito. Dejal je, da je zelo potrebno, da se človek na licu mesta seznanj s problemi. To bi morali delati tudi člani izvršnega sveta, kadar pripravljajo nove predpise. Tako se ne bi dogajalo, kot se je pogosto v zadnjih dvajsetih letih, da so predpisi, ki so bili na hitro sprejeti v uradih, kaj kmalu zarjaveli in bili zavrnjeni. To je včasih šlo na rovaš ugleda vlade.

Glede reorganizacije zveze komunistov je Tito dejal, da to ni zapletena zadeva, temveč zelo enostavna. Sistem malih organizacij - celic - je zastarel. Te organizacije so bile zaprtega tipa in primerne za dobo, ko se je pripravljala revolucija. Sedaj pa komunisti široko sodelujejo v družbenem in gospodarskem življenju in morajo biti temu primerno organizirani. Glede na razna ugibanja, da se vloga Zveze komunistov zmanjšuje, je Tito dejal, da je vloga komunistov danes vedno večja.

Govoril je tudi o pojavih nacionalizma in dejal, da so govorice neutemeljene, kar da se je sam lahko prepričal, ko je potoval po Makedoniji in preje po Liki, Kordunu in Baniji. Slišal je, da so zopet nastala nasprotja med Srbi in Hrvati v Liki, Kordunu in Baniji. To ni res. Res pa je, da obstojajo posamezni intelektualci, ki skušajo sejati nacionalni razdor. To pa niso pravi intelektualci, pač pa pisuni in brbljavci, ki nam še vedno delajo težave. Vendar pa te ga ne bodo mogli dolgo delati, je pribil Tito. Priznal je, da se mora sedaj nezaposlenost smatrati za splošnodružbeni problem. Gospodarska reforma je omejila možnosti za zaposlovanje, ker je nujno, da industrija doseže večjo proizvodnost. Ko bo to doseženo, bodo nastale možnosti za nadaljnjo zaposlitev. Ob neki drugi priložnosti je Tito govoril tudi o problemih tistih, ki so prispevali od svojih plač za razvitek podjetij, pa so se zdaj znašli na cesti. Tem je treba pomagati. Ni rekel kako. Pač pa je zagovarjal zaposlovanje v tujini, ker da se bodo tam delavci strokovno izpopolnili in ker bodo videli boljšo organizacijo dela.

Na koncu se je Tito obrnil še k svoji priljubljeni temi - zunanji politiki. Govoril je o razvoju položaja na Srednjem vzhodu in o prizadevanjih Jugoslavije da pripomore k politični rešitvi krize. Izrazil je zaskrbljenost, ker se v Združenih narodih in nasploh ni nič premaknilo z mrtve točke in ker se kriza poslabšuje. Govoril je tudi o Vietnamu in aktualnih problemih mednarodnega delavskega gibanja, toda o tem ni bilo nič objavljeno.

Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić je uradno obiskal Veliko Britanijo od 16. do 21. oktobra in imel dva uradna razgovora z zunanjim ministrom Brownom. Sprejet je bil tudi pri predsedniku Wilsonu. Skupno poročilo pravi, da so bili razgovori zelo koristni in da so potekali v prijateljskem in konstruktivnem vzdušju.

Predsednica indijske vlade Indira Gandhi je prišla 11. oktobra na dvodnevni uradni obisk v Beograd. Razgovarjala je s predsednikom zveznega izvršnega sveta Špiljakom in Titom.

Norveški premier Per Borten je bil na petdnevem uradnem obisku od 17. do 22. oktobra. Imel je razgovore s Špiljakom in Titom in je obiskal Zagreb in Split, kjer so mu podelili naslov častnega meščana.

V Sloveniji pripravljajo zakon o pravicah funkcionarjev in drugih delavcev iz SRS, ki so zaposleni v organih federacije. Zakon je potreben, ker se Slovenci upirajo iti v Beograd za manjšo plačo, kot jo lahko dobijo v Sloveniji. Od 946 zveznih funkcionarjev jih je samo 42 iz Slovenije. Sedaj jim bodo stanje izboljšali.

GOSPODARSTVO: V prvem polletju letošnjega leta so se terjatve gospodarskih organizacij v Sloveniji do kupcev povečale od 339 na 615 milijard starih din, obveznosti do dobaviteljev pa so narasle od 260 na 469 milijard. Presežek terjatev nad obveznostmi znaša 146 milijard, kar ilustrira prelivanje sredstev iz gospodarstva v negospodarstvo, posebno pa še v gospodarstvo drugih republik.

Analiza zvezne uprave ugotavlja, da je leta 1964 znašala akumulacija 27.1% narodnega dohodka, lani 23.2% letos pa bo dosegla le še 21%. Poudarja tudi, da problem ni toliko zmanjšanje akumulacije kakor njena struktura in neracionalna poraba, saj bo šlo letos za investicije le 35% akumulacije, za povečanje obratnih sredstev pa 65 odstotkov. Ta delež za obratna sredstva je tako visok za radi kopičenja zalog in je nesorazmerno večji kot v drugih državah s tržnim gospodarstvom. Od investicij pa bo do porabili kar eno tretjino za gradnjo objektov in s tem še bolj zmanjšali sredstva za modernizacijo.

Kot je razvidno iz poročila združenja pomorskega brodarstva Jugoslavije, je prevoz jugoslovanskega blaga s tujimi ladjami stal lansko leto okrog 67 milijonov dolarjev - dvakrat več kot l. 1965. Po drugi strani pa so jugoslovanske ladje lani prevozile 71.000 ton blaga manj, čeprav je njihova zmogljivost takšna, da bi lahko sprejele tudi ves tovor, ki so ga prevozile tuje ladje in še več. Posrečeno je pri tem to, da je jugoslovanska plovba lani zaslužila 70 milijonov dolarjev čistega deviznega dohodka, katerega so takorekoč vsega izplačali tujim prevoznikom. Očividno levica ne ve, kaj dela desnica.

V času, ko se poraba električne energije večja, je znovalo prišlo do zmanjšane dobave toka industriji in gospodinjstvu. Industriji so zmanjšali dobavo za 16%, gospodinjstvu pa za 10%. Posledice tega so manjša proizvodnja in - manjše plače. Medtem ko JUGEL (skupnost elektrogospodarstva) trdi, da ni bilo dovolj dežja, predstavniki gospodarstva zahtevajo preiskavo, ker je znano, da medtem ko so vodne elektrarne trošile svojo energijo ter moelektrarne so samo delno izpolnile svoj plan, ker niso imele premoga. Premogovniki pa so zmanjšali produkcijo, ker niso mogli prodati svojih zalog...

V Skopju je Tito 20. oktobra spustil v poskusno obratovanje novo železarno, ki je največji objekt srednjoročnega plana. Za začetek bo železarna proizvajala 300 tisoč ton jekla na leto in bo delala z izgubo, dokler ne bo dokončana druga faza izgradnje, ko bodo dvignili proizvodnjo na 600.000 ton na leto. Ko bo povsem zgrajena, bo železarna dajala en milijon ton jekla na leto. Doslej je bilo investiranih v ta objekt preko 200 milijard starih dinarjev, kar vključuje 83 milijard za pripravo druge faze. Železarna bo predelovala domačo rudo, zlasti iz Demir Hisar predela Makedonija in uporabljala elektriko iz kosovskih elektrarn, ki pa še niso povsem zgrajene. Železarna je najmodernejša v Jugoslaviji in "moderna za evropske pojme" - kot je rekel Tito. Večino opreme so kupili v Angliji.

Ob robu

V centralnem svetu Zveze sindikatov Jugoslavije so 24. oktobra razpravljali o "ustavitvah dela" v delovnih organizacijah Jugoslavije. V poročilu je bilo rečeno, da so te "ustavitve dela" začele l. 1958 in da jih je bilo od takrat pa do kraja lanskega leta 1.365. Na sestanku je imel besedo eden vodilnih komunističnih veljakov Veljko Vlahović, ki je "ustavitvam dela" po domače rekel "štrajki". Dejal je, da obstajata dva glavna problema pri teh ustavitvah dela: dohodek in monopol moči. Vzroka pa da sta počasnost in nedoslednost v razvoju samoupravnih odnosov. Vlahović je pripomnil, da to "na nek način" obsoja aktivnost Zveze komunistov in sindikatov, ki v sporih ne bi smeli stati na eni ali na drugi strani.

Točno je, da predstavljata dohodek in monopol moči glavna problema vseh štrajkov. Vzrok zanje je v Jugoslaviji morda tudi v "počasnem in nedoslednem" razvoju samoupravnih odnosov. Toda glavni vzrok je v nejasnosti, kdo pije in kdo plača in kaka je pravzaprav funkcija sindikata v Jugoslaviji. Sindikati so se osnovali v kapitalističnih deželah, da branijo delavce pred izkoriščanjem delodajalcev. To funkcijo opravljajo tako v podjetjih, ki so v privatnih rokah kot v podjetjih, ki so v državnih rokah odn. v rokah tkzv. korporacij. Pri tem ne igra, kar se sindikatov tiče, prav nobene vloge, ali Mr. Smith na delodajalski strani pogodbene mize predstavlja privatno ali državno svojino. V obeh slučajih gre za isto stvar: za zagotovitev, da se delodajalec drži pogodbe, ki zagotavlja delavcem njihove pravice. Celo v Sovjetski zvezi trdijo, da sindikati sklepajo kolektivne pogodbe z upravnimi podjetji in to na letni osnovi, da vzamejo v poštev izpremenjene prilike v teku leta. Seveda pa se v Sovjetski zvezi sindikati vedno strinjajo z gospodarsko politiko vlade, zato se tudi kolektivne pogodbe, ki jih sklepajo, ne morejo gibati izven okvira te politike. A sovjetski sindikati imajo na čelu dobre partije, pa je zato nujno, da bodo sindikati in partija šli roko v roki - brez ozira na resnično voljo delavcev. Ti delavci so stalno podvrženi propagandi, da partija skrbi zanje in da vse, kar partija stori je prav. Toda to niso več sindikati, kot so si jih zamislili delavski voditelji na Zahodu, ampak organi "monopola moči" - da uporabim Vlahovičev izraz.

Kje stoje potem sindikati v Jugoslaviji v tkzv. sistemu samoupravljanja? Na strani "monopola moči", t.j. onega, ki načrtuje gospodarsko politiko v državi, republici, podjetju? Z drugimi besedami na strani onega, ki ima v končni liniji "monopol moči" - Zveze komunistov? Mar je vloga sindikatov sprovajati to politiko in pritiskati delavce, da ne štrajkajo v obrambo svojih pravic in svojega življenskega standarda? Ali pa je vloga sindikatov, da se postavijo v vlogo neodvisnega presojevalca, kaj je in kaj ni v korist delavcev in temu primerno postopajo? Komunisti bi morali priznati delavcem tiste pravice, ki jih imajo v razvitih kapitalističnih deželah in za katere se tam borijo, doma pa jih ne priznavajo. IVAN STANIČ

HOTEL BLED

RIM ITALIJA

VIA S. CROCE IN GERUSALEMME 40

ROMA

(Telefon 777-102)

Lastnik: VINKO A. LEVSTIK

HOTEL BLED

Roma - Via S. Croce in Gerusalemme 40

Tel. 777-102

HOTEL DANIELA

Roma - Via L. Luzzatti 31

Tel. 750-587

- OBIŠČITE NAS -

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENField 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija: 1.10.0

Argentina: 650.- (1300.-)

Avstralija: \$A 4 (\$A 7)

Avstrija: 50.-

Finska: 13.-

Francija: 15.-

Italija: 2500.-

J. Afrika: 4.- (R 7)

Kanada: 5.00 (\$ 8.50)

Nemčija: 16.-

Švedska: 20.-

Urugvaj: 60.- (120.-)

U.S.A.: 5.00 (\$ 8.50)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata

Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada